

autor predviđa pod utjecajem aktualnih trijalističkih ideja, pri čemu dolazi do izražaja i strah uvjetovan autorovom iredentističkom prošlošću da će ta nova slavenska država ugroziti Italiju i Talijane u Monarhiji.

Knjiga završava pogovorom Ulderica Bernardia "Alpsko-jadranske hibridizacije za Europu bliske budućnosti", u kojem on piše o ovoj regiji i stavlja je u kontekst sadašnjih zbivanja u Europi koja se ujedinjuje. U svome pogovoru "Vivanteov pristup talijanskome iredentizmu" akademik Petar Strčić detaljno i pregledno analizira Vivanteova stajališta o iredentizmu, stavljajući ih u kontekst događaja 19. i 20. stoljeća, koja su obilježila ovu regiju i bila presudna za nju i njezino stanovništvo. Akademik Strčić je u svom tekstu ujedno upozorio i na neke nedostatke Vivanteova djela koji proizlaze iz njegovih pogleda na događaje onoga vremena.

Mnogo je razloga zbog kojih je ova knjiga i danas, više od devedeset godina od svog nastanka, prevedena i zbog čega je njezina tematika još uvijek aktualna, no možda je najvažniji upravo taj što je Vivante bio među prvima koji je iz talijanske sredine raskrinkao najrigidniji oblik talijanskog iredentizma, onaj istočnojadranskih Talijana. Pritom je dao i sustavan pregled razvoja i širenja iredentističke misli među Talijanima svoje regije i lagani nagovještaj tragedije koju će taj iredentizam uzrokovati svim narodima te regije.

Vivanteov *Jadranski iredentizam* i danas je vrlo važan izvor za razumijevanje problematike talijanskog iredentizma i međunacionalnih odnosa u Istri, Trstu i Julijskoj krajini, pa i u široj regiji. I devedeset godina nakon prvog objavljivanja ono je jedno od temeljnih djela koja znanstvenik koji se bavi ovom problematikom mora pročitati.

DANIEL PATAFTA

Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.),
Ministarstvo kulture Republike Italije – Direkcija arhiva, Rim
2002., 702 str.

Posljednjih dana 2002. godine u Zlatnoj dvorani Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu javnosti je predstavljena knjiga *Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.)* u izdanju Ministarstva kulture Republike Italije – Direkcija arhiva, Rim, 2002. Knjiga je nastala kao dio istraživačkog projekta vlada Italije i Hrvatske.

Istraživanje o talijanskim žrtvama tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća svojedobno je dobilo potporu predsjednika Republike Italije Oscara Luigia Scalfara i predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana. Projekt je uvršten u Protokol o suradnji u području kulture i prosvjete dviju vlada za razdoblje od 2000. do 2003. godine. Članak 5.33. navedenog protokola glasi: «Talijanska strana obavještava da je Društvo za riječke studije (Società di Studi Fiumani), s vlastitim Arhivom Povijesnog muzeja Rijeke u Rimu, potpisalo s Hrvatskim institutom za povijest projekt povijesnog istraživanja na temu 'Ljudski gubici talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici u razdoblju od početka Drugog svjetskog rata do Mirovnog sporazuma u Parizu (1939.-1947.)'. Taj je projekt pod visokim pokroviteljstvom Predsjednika Talijanske Republike».

Povodom izlaska knjige u zagrebačkom je dnevniku *Vjesnik* konstatirano da je "riječ o knjizi nastaloj prvom i dosad jedinom suradnjom hrvatskih i talijanskih znanstvenika na rasvjetljavanju događaja koji su se zbivali za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća".

Koordinator hrvatske radne skupine dr. Mihael Sobolevski najavio je mogućnost negativne reakcije na rezultat objavljenog istraživanja: "Kada knjiga bude tiskana sumnjam da će se prihvatiti u javnosti trezveno i kao čin htjenja da se pokuša stvoriti osnove za daljnje istraživanje problema ljudskih gubitaka". (str.191.) Nažalost, sumnje dr. Sobolevskoga, čiji je znantsveni doprinos knjizi neupitan, pokazale su se opravdanima.

Naime, kako ne posumnjati u vjerodostojnost projekta kada je nositelj istraživanja s talijanske strane Društvo za riječke studije iz Rima. Zna se ili bi se barem trebalo znati da su to Društvo 1963. godine osnovala talijanske skupine s programskim ciljem: očuvanje talijanske prisutnosti na riječkom području i očuvanje "dokaza o pripadnosti Rijeke Italiji".

Teško je ne posumnjati istodobno u projekt kada se zna da je na čelu talijanskog dijela uredništva politolog dr. Amleto Ballarini, predsjednik Povijesnog muzeja Rijeke u Rimu i Društva za riječke studije te urednik lista *La voce di Fiume* - glasila Slobodne općine Rijeka u izgnanstvu. On je 1991. godine u Rijeci, u povodu obilježavanja svetkovine sv. Vida, zaštitnika grada, rekao: "Rijeka je talijanski grad prema osnivanju u kome je stoljećima prevladavao talijanski narod. Trentuno Talijani nisu većinski narod, ali talijanska kultura u Rijeci uvijek postoji i neophodna je za kulturni identitet ovih koji u njoj žive. Zbog toga Italija nikako ne smije odustati od Rijeke i Istre, pogotovo ne u ovom presudnom trenutku. Krajevi koji su bili silom oteți moraju se vratiti Majci zemlji." (Nav. prema: D. Večerina, *Talijanski iredentizam*, Zagreb, 2001., str. 145.)

Teško je ne sumnjati u projekt u kojem sudjeluje i senator Arduino Agnelli, osoba koja je "svojim neposrednim sudjelovnjem olašala početnu fazu istraživanja u Beogradu". (str. 10.) Agnelli je, inače, "prvi počasni građanin" samozvane Republike Srpske Krajine. On je to "visoko priznanje" dobio u Belom Manastiru 1993., prilikom obilaska okupiranog područja u istočnoj Slavoniji. Senator Agnelli i njegova Socijalistička stranka pokrovitelji su svih političkih i institucionalnih inicijativa u Italiji za ostvarenje "istarske autonomije". Agnelli je, nakon napada bivše JNA na Sloveniju i Hrvatsku (1991.), bio i inicijator zahtjeva u talijanskom parlamentu za formiranjem sigurnosne zone uz talijansko-slovensku granicu - kondominija u dubini od 100 km, prostor u kome se nalazi i Rijeka, a koje bi osiguravale talijanske postrojbe i postrojbe UN-a.

Zbog svega toga teško je povjerovati u iskrenost talijanske strane. Kao i stoga, jer se pokroviteljstvo nad projektom prenijelo na aktualnog predsjednika Republike Italije Carla Azeglia Ciampia koji je nedavno odlikovao izbjegličke fašističke uprave gradova Zadra, Rijeke i Pule, te povukao svoju odluku.

Teško je povjerovati u tvrdnju autora talijanskih priloga da se prostor Trsta, Istre, Hrvatskog primorja, Rijeke i Zadra razmatra i obrađuje izvan pripadajućih državnih okvira samo "radi olakšavanja statističke obrade". (str. 249.)

Kako povjerovati u vjerodostojnost projekta kada se knjizi daje naslov *Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.)*, a od 2.640 navedenih "riječkih žrtava" njih 937 nije rođeno u Rijeci i njezinoj okolici? Uostalom što je to – Rijeka? Radi se, zapravo, o nekadašnjoj prostorno malenoj Rijeci, gradu koji se nalazio uz desnu obalu Riječine, na njezinu ušću u Jadransko more. Međutim, čitatelj će iz naslova, a potom i iz sadržaja knjige doznati da je riječ o sadašnjoj Rijeci, velikom gradu koji se sastoji od nekadašnjega grada Sušaka i drugih djelova koji nikada nisu pripadali Kraljevini Italiji.

Ostaje otvoreno pitanje zašto se projektu, a i knjizi dalo naslov *Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.)*, kada su te osobe, u velikoj većini slučajeva, izgubile život izvan Rijeke i njezine okolice. Naime, riječ je o ljudima koji su u velikom broju izgubili živote na ruskoj, jugoslavenskoj i afričkoj fronti. Nadalje, samo je u njemačkim koncentracijskim logorima smrtno stradalo 686 «Riječana» i to, kako autori kažu, iz «raznih razloga» 368 osoba židovske nacionalnosti i 318 pojedinaca iz «političkih razloga». Tu je važno napomenuti da je u toj skupini uglavnom bila riječ o osobama s njemačkim, mađarskim, češkim i slovačkim prezimenima, koje nisu bile rođene u Rijeci i njezinoj okolici.

Kao jedan od rezultata istraživanja ističe se da je «talijanskih žrtava» bilo oko «tisuću više» nego što se to u dosadašnjim znanstvenim i publicističkim radovima navodilo. Ova tvrdnja otvara pitanje o metodologiji otkrivanja tih «novih žrtava». Naime, u navedenoj evidencijskoj listi žrtava nalazi se preko 1.000 imena osoba s hrvatskim i slovenskim prezimenima, što dovodi u sumnju njihovu nacionalnu pripadnost. Jasno je da takav statusu Riječani mogu, između ostalog, zahvaliti talijanskoj okupaciji hrvatskoga etničkog prostora nakon završetka Prvoga svjetskog rata (1918.) te Kraljevskom dekretu od 7. travnja 1927. br. 494 i Zakonskoj odredbi od 8. ožujka 1928. godine na temelju kojih su se hrvatska i slovenska imena i prezimena mijenjala u «adekvatniji» talijanski oblik.

Govoreći o nastanku projekta u uvodu se knjige doslovno kaže da se godinama prešutno prelazilo preko «(...) činjenica koje su se zbile na jadranskim područjima od Italije prepuštenih Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata (...)» te da su «Ratna događanja 1991. i 1992. godine, radi ostvarenja samostalnih republika Hrvatske i Slovenije, privremeno odvrtila pozornost čitavog svijeta od nerazriješenih povijesnih pitanja za praćenje s razumljivom strepnjom onoga što se tada događalo, gdje je nakon više od četrdeset godina u srcu Balkana sukob suprotstavljenih etnosa ponovo izazvao nove egzoduse i nove masakre». (str. 30.)

Postavlja se opravdano pitanje: Šta je to «prepušteno» Jugoslaviji, odnosno Hrvatskoj i Sloveniji te koja su to povijesna pitanja ostala «nerazriješena»? Misli li se možda na Istru, Rijeku, Kvarner i Dalmaciju?

Urednik knjige Amleto Ballarini započinje svoj tekst «Povijesni pregled događaja» sljedećim riječima: «Uoči Drugog svjetskog rata, Rijeka koja je došla u okrilje Italije, zahvaljujući D'Annunziju, kao simbol 'osakaćene pobjede' tijekom prethodnog sukoba, koji je okrvavio Europu od 1814. do 1918., kada je priključena 1924., nije se činilo da uživa posebne povlastice fašističkog režima (...). Aneksija je nametnula prepuštanje Luke Baroš (sastavnog dijela riječkog lučkog bazena) Sušaku, gradu novonastale Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.), poprilično doprinoseći vrijednosti hrvatskih lučkih postrojenja, koja su neizbježno postala konkurencijom onima susjednim talijanskim, (godine 1937. opseg djelatnosti dviju luka ukrcavanja i iskrcavanja gotovo da se izjednačio: 737.909 tona u Sušaku i 776.784 u Rijeci)». (str. 98.)

Već s prvom rečenicom postaje sve jasno: «Rijeka je došla u okrilje Italije, zahvaljujući D'Annunziju, kao simbol 'osakaćene pobjede'». Drugim riječima, Italija nije dobila na istočnojadranskoj obali sve što je tražila kao nadoknadu za svoje sudjelovanje u ratu na strani sila Antante. Nadalje, postavlja se pitanje: Ako je Rijeka hrvatski grad, kako se onda mogla naći u «okrilju Italije» i to baš zahvaljujući D'Annunziju, velikom talijanskom pjesniku, ali i ortodoksnom iredentisti i fašisti, koji je 1919. godine zauzeo grad sa svojim arditima? Dapače, D'Annunzio je u svoj ustav ugradio tvrdnju da je

Rijeka krajnji čuvar talijanstva Julijske Venecije i posljednja stijena latinske kulture te zadnji nositelj Danteova znaka.

Prema talijanskim izvorima i Ballariniju, stanje na prostoru Rijeke pod talijanskom vlašću nije bilo odveć loše: "(...) Do konca 1937. (u provinciji koja je tada brojala 109.018 stanovnika, prema popisu od 21. 4. 1936.) riječka Kraljevska policijska uprava (kvestura) otvorila je dosje za svega 134 'subverzivna djelatnika', držeći takvima ne samo pojedince s komunističkim uvjerenjem, nego i Zanelline autonomaše i bivše dannuncijevce, anarhističkog ili republikanskog uvjerenja, u svakom slučaju svi su bili općenito antifašisti; 35 njih, unatoč nepovjerenju i u nekim slučajevima čak presudama, moglo je zadržati svoja radna mjesta. To je znak da iako se radilo o totalitarnom režimu, zahvaljujući i učestalim amnestijama, isti je odavao i vidne znakove tolerancije". (str. 97-98.)

Ti "vidni znakovi tolerancije" očitovali su se vjerovatno i u sljedećim zakonskim rješenjima:

-Kraljevskim dekretom od 28. ožujka 1923. godine ukinuta su stoljetna hrvatska imena naselja i zemljopisnih pojmova. Zabranjeno je pjevanje, javni govori i svaka druga manifestacija na hrvatskom i slovenskom jeziku;

-Kraljevskim dekretom od 1. listopada 1923. godine u svim je hrvatskim i slovenskim školama uvedena obuka samo na talijanskom jeziku;

-Zakonskom odredbom od 15. listopada 1925. godine uvedena je u svim sudskim uredima uporaba talijanskog jezika kao jedinog jezika;

-Zakonskom odredbom od 26. studenog 1925. godine uvodi se ne samo nadzor nad svim društvima i institucijama na slovenskom i hrvatskom prostoru u sklopu Italije već i njihovo raspuštanje;

-Zakonskom odredbom od 1. ožujka 1926 potupno je ukinut hrvatski jezik u svim školama, osim za vjersku obuku na «nižoj» razini;

-Kraljevskim dekretom od 7. travnja 1927. godine talijaniziraju se postojeća hrvatska prezimena, imena mjesta, zemljopisnih i zemljišnih nekretnina;

-Kraljevskim dekretom od 26. veljače 1928. godine ne može se postati odgovornim urednikom javnoga glasila ako urednik nije član fašističkoga sindikata novinara;

-Zakonskom odredbom od 8. ožujka 1928. godine činovnik u matičnom uredu je ovlašten da prema vlastitoj prosudbi upiše ime osobe, ako je mišljenja da postojeće ime ne odgovara važećem zakonu;

-Zakonskom odredbom od 3. prosinca 1928. godine, zbog pokušaja školovanja djece u Hrvatskoj, zabranjen je njihov odlazak na školovanje u inozemstvo.

Mislim da nije potrebno daljnje nabranjanje dokaza o "vidnim znakovima tolerancije".

Prema Ballarinijevu shvaćanju, nakon napada Kraljevine Italije na Kraljevinu Jugoslaviju (1941.), "(...) stari se hrvatski iredentizam pomiješao sa staljinističkim komunizmom, objavivši fašizmu rat do istrebljenja... Oružane snage Italije, imale su samo u Hrvatskoj od 19. travnja 1941. do 8. rujna 1943. 2.962 poginula, 2.560 nestalih i 4.950 ranjenih" (str. 102.-103.) Glede hrvatskih žrtava, prema talijanskim izvorima i Ballariniju, stvari izgledaju ovako: "Izuzimajući iz procjene jugoslavenske žrtve one zabilježene u koncentracijskom logoru Rab (za koji nemamo pouzdane podatke o njihovom državljanstvu i o uzrocima smrti) držimo da možemo tvrditi da fašistička

reakcija, posredstvom presuda specijalnih sudova ili vojnim represalijama ili policijskim akcijama u anektiranim kotarevima nakon travnja 1941., nije prouzročila više od oko 170 jugoslavenskih žrtava (...) Stječe se dojam da je u samom gradu Rijeci i u njezinim predgrađima, kao na Kosovu i u Makedoniji, cvjetao nakon 8. rujna 1943. tzv. otpor 'u posljednji tren'". (str. 103.) Dalje: "(...) Dana 24. travnja 1942. kao reakcija na intenziviranje partizanskih djelovanja iz gorske unutrašnjosti, talijanska kopnena vojska je ovlaštena s naredbom riječkog pokrajinskog poglavara Temistocla Teste, izvršavati represalije nad taocima i nad civilnim stanovništvom, te na dan 26. lipnja pristigla je vijest o strijeljanju 13 talaca. (...) Dana 6. rujna streljano je 12 talaca uzetih u Kastvu, Marčeljima, Srokima, Mavrima, Rubešima, Sv. Mateju i Spinčićima. Dana 12. srpnja u Podhumu ubijeno ih je 120 prema hrvatskim izvorima, a 92 prema onima talijanskim(...)". (str. 103.-104.)

Što se tiče Podhuma, talijanski izvori i Ballarini su u pravu jedino utoliko da se zločin dogodio 12. srpnja 1942. godine pod pokroviteljstvom prefekta Testa, a sve ostalo je netočno. Naime, prema nedavno objavljenom članku dr. Zdravka Dizdara u zborniku radova "Talijanska uprava na hrvatskom prostoru i egzodus Hrvata (1918.-1943.)", (Zagreb, 2001., str. 658.), zbog nekih seljana koji su otišli u partizane, talijanska vojska te karabinjeri i fašističke crne košulje upali su u Podhum, mjesto koje je imalo oko 1.550 mještana. Odmah je strijeljano 108 muškaraca, a selo u potpunosti opljačkano. Svih 370 kuća i 124 gospodarske zgrade zapaljene su i srušene. U lovranski je logor zatočeno 889 osoba (208 muškaraca, 269 žena i 412 djece).

Glede Koncentracijskog logora na Rabu, talijanski izvori kažu sljedeće: "U sabirnom logoru na Rabu, u mjestu Kamporu, poslijeratni jugoslavenski izvori iznose da je navodno stradalo mnogo osoba (1.276 prema talijanskim izvorima, ili 4.641 prema slavenskim procjenama). Glede tih posljednjih podataka, ne navode se stvarni uzroci smrti, niti državljanstvo pokojnika, a niti dokumenti iz kojih su brojevi preuzeti. Logor na Rabu je navodno prihvatio 20.000 osoba, od kojih otprilike 3.500 Židova (2.200 prema talijanskim izvorima) ili (3.000 prema židovskim izvorima), a od tih je preživjelo, usprkos njemačkoj okupaciji nakon 8. rujna 1943. (datuma kada je grupa slovenskih logoraša zauzela logor i ubila časnika karabinjera, koji je njime zapovijedao, te primiviši u svoje redove dobar dio tamošnje talijanske vojne posade)". (str. 104.-105.)

U ovom su citatu zanimljivi ne samo Ballarinijevi termini "talijanski izvor" i "slavenske procjene", nego i činjenica da se zapovjednika koncentracijskog logora u prijevodu na hrvatski jezik naziva "časnikom". Zar se nije mogao naći adekvatniji izraz, a možda je to zbog "časnog posla" koji je talijanski karabinjer obavljao?

Da se vratim na logor na Rabu, za koji, navodno, "nema pouzdanih podataka" glede uzroka smrti i državljanstva logoraša. Unatoč Ballarinijevoj tvrdnji, dr. Dizdar je, u već spomenutoj članku, "vjerovatno neprovjereno", utvrdio sljedeće: "(...) 27. srpnja 1942. osnovan koncentracijski logor za civile i vojne internirce Rab (Campo di concentramento per internati civili di guerra Arbe), najveći talijanski logor na hrvatskim prostorima po broju zatočenika i po broju žrtava. Logor se nalazio u kamporskom polju (radi čega se naziva Kampor) između zaljeva Kampor i Sv. Eufemije, oko 5-6 km od mjesta Rab. (...) Logor je osiguravalo 2.200 talijanskih vojnika i karabinjera. (...) Njihov zapovjednik, kao i zapovjednik logora bio je pukovnik Vincenzo Cuiuli. Prve grupe od 432 muškarca Slovenca stižu u logor 29. i 31. srpnja 1942. Samo od 2. do 9. kolovoza u logor je dovedeno 5.599 osoba, od njih Slovenaca 3.496 (2.302 muškarca, 597 žena i 597 djece), a ostalo su bili uglavnom Hrvati dovedeni iz Gorskog kotara (1.663 osobe), bakarskog logora (296 osoba) i logora iz Italije (144 osobe), među kojima je žena i

djece bilo oko 80 posto od ukupnog broja. Već krajem rujna 1942. u logoru je bilo od 13.000 do 15.000 interniraca, a od njih su oko dvije trećine bili internirani Slovenci. Djece je bilo više od 2.000 (1.463 slovenske). No od tada se broj interniraca postupno smanjuje zbog velikog postotka smrtnosti među logorašima, zatim zbog upućivanja u druge logore u Italiji, te zbog puštanja na slobodu manjih grupa. Tako se u siječnju 1943. u logoru nalazilo oko 3.000, a u hotelima 'bolnicama' u mjestu Rab 2.000 logoraša, a u travnju ukupni je broj pao na oko 2.500 logoraša. Većina interniraca bila je gola i bosa i živjela je u vrlo teškim stambenim, higijenskim, radnim, prehranbenim i zdravstvenim uvjetima logorskog života. Najveći problem bila je glad jer hrane nije bilo dovoljno. (...) Zbog svega toga smrtnost u logoru bila je vrlo velika, a što pokazuje i 4.614 stradale osoba, koliko procjenjuje Komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača. Tako se ovaj logor može uspoređivati s nacističkim koncentracijskim logorima. Prvi umrli pokopani su u samostanskom groblju u mjestu Kapor, a potom je uprava logora odredila 20-ak minuta hoda jugozapadno od logora mjesto za groblje, koje je ograđeno 1,5 metara visokim zidom. Tu je ubilježeno 1.061 ime, iako se u svaki grob smještavalo dvoje pa i troje umrlih logoraša, a na križ se pisalo samo jedno ime. U riječkoj bolnici umrla su 34 logoraša za koje postoje podaci. Preko puta ovog logora na Rabu je 28. svibnja 1943. osnovan i Židovski logor, koji je nakon mjesec dana brojio 2.353 logoraša (1.064 muškarca, 982 žene i 307 djece). Sveukupno u tom logoru je utvrđeno 3.577 interniranih Židova" (str. 659-660.)

Stanje u Rijeci nakon kapitulacija Italije 1943. godine i nakon njemačkoga zaposjedanja grada, Ballarini opisuje na sljedeći način: "Ograničavajući se na teritorij prethodne Kvarnerske provincije osnovane 1924. formalni talijanski suverenitet održavanjem (pokrajinskoupravne, sudbene, financijske, upravne, vojne, obavještajne i javno sigurnosne) državne vlasti pod vodstvom Talijana, ali počinjenih neumoljivom i nepopustljivom njemačkom nadzoru, koji je u stvari vršio svako upravno djelovanje. Talijanski suverenitet, više teorijski nego praktični, opet se zaustavljao na staroj talijansko-jugoslavenskoj granici, koju je sačinjavao most koji je odvajao Rijeku od Sušaka, gdje su, međutim, uz njemački pristanak, zaživjela neka upravno-vojna tijela NDH, Pavelićeve države, koja nije nipošto sakrivala svoje aneksionističke težnje u odnosu na Rijeku u okviru groznih planova za Europu predvođenu, u slučaju pobjede Trećeg Reicha (...)" (str. 112.-113.)

Što to Ballarini otkriva? Nepravedne aneksionističke težnje NDH-a prema Rijeci i grozne planove Trećeg Reicha? A kakvi su bili planovi fašističke Italije?

Kome, zapravo, pripadaju Istra i Kvarner otkrivaju sljedeće Ballarinijeve tvrdnje: "Dok su Nijemci u sjevernoj Italiji (čitaj Istri i Kvarneru, op. D. V.) bili skloni Pavelićevim Hrvatima na štetu Talijana, dotle su Titovi partizani u Italiji oslobođenoj od strane Saveznika, a da nisu ni pitali monarhističku vladu na jugu, novačili uz obećanja i prijetnje bivše inorodne vojnike Talijanske vojske, kojima fašistički režim nije pružio niti dostojanstveno naoružanje" (str.115.) Nadalje kaže Ballarini: "Mnogi su u Rijeci pomislili, uključujući i Nijemce, da bi anglo-američko iskrcavanje spasilo grad od komunističke okupacije (podvukao D. V.), a u stvari pretpostavka nije bila posve neosnovana. Činjenica jest da su utvrđenja oko Rijeke znatno razvijena i pojačana. Danas se zna o tajnim kontaktima Desete Flotile MAS Talijanske Socijalne Republike s vojnim i političkim predstavnicima kraljevske vlade s juga. Dobro je poznato stajalište Talijanske komunističke partije, koja je preko Togliattija sročila čak i hipotezu građanskog rata u slučaju da Bonovijeva vlada, uz pristanak saveznika, spriječi jugoslavensku okupaciju Julijske krajine. Dakle, nije bilo nikakvog iskrcavanja, ali osvajanje Rijeke od strane Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije naišlo je na ozbiljne poteškoće

(podvukao D. V.). Kada su u deset ujutro u četvrtak, 3. svibnja 1945., prve kolone Narodno-oslobodilačke vojske započele silaziti s Kozale radi okupacije grada (podvukao D. V.), sami ljudi iz gradskog Narodno-oslobodilačkog odbora, koji su trebali poticati nutarnji prevatat, već su bili poduzeli temeljne korake za obnašanje vlasti i za održavanje javnog reda”. (str. 121.-122.)

“Osvajanje i okupacija” Rijeke od NOV-a, kao i sve navedeno upućuju da knjiga *Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.)*, što se talijanskih autora tiče, ima za cilj “dokazati” da je “Rijeka talijanski grad prema osnivanju u kome je stoljećima prevladavao talijanski narod. Trenutno. Talijani nisu većinski narod, ali talijanska kultura u Rijeci uvijek postoji i neophodna je za kulturni identitet ovih koji u njoj žive. Zbog toga Italija nikako ne smije odustati od Rijeke i Istre, pogotovo ne u ovom presudnom trenutku. Krajevi koji su bili silom oteți moraju se vratiti Majci zemlji”.

DUŠKO VEČERINA

Arrigo PETACCO, Egzodus. Zanimjekana tragedija Talijana Istre, Dalmacije i Julijske krajine, Durieux, Zagreb 2003., 217 str.

Naš onedavno opće prihvaćeni vrijednosni sud da su za sve što nam se ružno dogodilo u drugoj polovini prošlog stoljeća krivi komunisti u Republici Hrvatskoj, Josip Broz Tito, partizani i UDBA našao je i svoju međunarodnu potvrdu. Naime, na hrvatskom tržištu mogu se, uz svesrdnu našu potporu i medijsku prezentaciju, naći knjige koje opisuju kako su komunisti, Tito i jugoslavenski partizani «oteli i okupirali» talijanske gradove i pokrajine. Jedna od njih je nedavno preveden i objavljen talijanski bestseller «Egzodus - zanimjekana tragedija Talijana Istre, Dalmacije i Julijske krajine», afirmiranoga novinara i publiciste Arriga Petacca u izdanju zagrebačke nakladničke kuće «Durieux». U njoj su, kaže zagrebački tjednik «Nacional» opisani povijest i sudbinu približno 350.000 Talijana, kojima je Titov režim oduzeo cjelokupnu imovinu i natjerao ih na odlazak.

Istovremeno naši mediji prihvaćaju talijanske tvrdnje o progonu tolikog, pa i većeg broja Talijana koji su živjeli na prostorima Republike Hrvatske.

Akademik Petar Strčić, u nedavno objavljenom članku u zborniku «Talijanska uprava na hrvatskom prostoru i egzodus Hrvata (1918-1943)» (str. 42.) u svezi s tom i takvim brojkama, piše: «Talijani iz apeninskih, hrvatskih i slovenskih područja, i talijanizirani Hrvati i Slovenci, i Hrvati i Slovenci s bivšeg talijanskog teritorija, pa i Hrvati iz krajeva koji nisu bili u sklopu Kraljevine Italije u međuraču (između dva svjetska rata, op. D. V.) u literaturi u Italiji i danas su zbrajani samo kao Talijani. A to se pokatkad čini i u Hrvatskoj. Međutim, te brojke stalno rastu, što postaje samo na prvi pogled čudnim, jer ni to nije neobično u povijesti takovih i drugih slučajeva. Tako se, npr. godine 1958. pisalo o 201.440 osoba; godine 1972. čitamo već brojku od 350.000 (tim brojem kalkulira Petacco, op. D. V.), a u 1994. godini stiglo se do tvrdnje o 410.000 Talijana. Sve tri brojke govore – kao što je to uobičajeno – samo o Talijanima. Dakle, u razdoblju od 26 poslijeratnih godina u talijanskoj literaturi povećan je broj za više od 50%. Međutim, prema službenim podacima Kraljevine Italije 1927. i 1931 godine u tadašnjem talijanskom prostoru na istočnoj obali Jadrana, u provincijama Pula, Rijeka i Zadar bilo je ukupno 411.629 stanovnika, i to Hrvata, i Slovenaca, i Talijana, i drugih. Proizlazi, dakle, da je masovnim egzodusom 410.000 Talijana poslije 1945. godine cijelo to područje ostalo gotovo sasvim nenaseљeno, što je potpuni nonsens».